

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY MAJLISI QONUNCHILIK PALATASI

12-avgust
2026

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot”

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining 35 yilligi

“MAMLAKATIMIZDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA PARLAMENTNING ROLI”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 258 sahifa.
2026-yil, avgust*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

KIRISH

EKOLOGIK QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA “YASHIL” TARAQQIYOT BORASIDAGI PARLAMENT NAZORATI

Xamzayev Abdushukur Xudoykulovich
O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasidagi
O‘zbekiston ekologik partiyasi fraksiyasining rahbari

Hurmatli konferensiya ishtirokchilari!

Xonimlar va janoblar!

Jahonda kechayotgan iqlim o‘zgarishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi, suv resurslari tanqisligi, yerlarning degradatsiyasi va atrof-muhit ifloslanishi kabi ekologik tahdidlar barcha davlatlar oldida umumiy vazifalarni qo‘ymoqda. Bu esa ekologik xavfsizlikni ta‘minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda barqaror rivojlanishning huquqiy asoslarini mustahkamlashni davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilashni taqozo etmoqda.

“Yashil” taraqqiyotni ta‘minlash zamon talablariga javob beradigan qonunchilik bazasini shakllantirish, uni muntazam takomillashtirib borish hamda qabul qilingan qonunlar ijrosi ustidan samarali parlament nazoratini ta‘minlash bilan chambarchas bog‘liqdir.

Muhim ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy ahamiyatga ega bo‘lgan ekologik munosabatlarni huquqiy tartibga solishga qaratilgan ekologik qonunchilik samaradorligini oshirish muhim omil hisoblanadi.

So‘nggi yillarda Yangi O‘zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va “yashil” iqtisodiyot tamoyillarini hayotga keng joriy etishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning huquqiy poydevorini mustahkamlash hamda ularning ijrosini ta‘minlashda parlamentning o‘rni va mas‘uliyati tobora ortib bormoqda.

Ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va “yashil” taraqqiyotga erishish har qanday davlatning puxta o‘ylangan huquqiy siyosatiga bevosita bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, so‘nggi yillarda Yangi O‘zbekistonda ekologik sohada qonunchilikni xalqaro standartlar asosida takomillashtirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Eng avvalo, 2023-yilda xalqimizning xohish-istaklari asosida qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi muqaddimasidagi «mamlakatimizning bebaho tabiiy boyliklarini ko‘paytirishga, hozirgi va kelajak avlodlar uchun asrab-avaylashga hamda atrof-muhit musaffoligini saqlashga astoydil ahd qilib...» degan jumlar ham bu borada mamlakatimiz o‘zining aniq va mustahkam pozitsiyasiga ega ekanini anglatadi. Bundan tashqari, Bosh Qomusimizda ijtimoiy, iqtisodiy huquqlar qatori «ekologik huquq» tushunchasi kiritildi.

Xususan, fuqarolarning qulay atrof-muhitga bo‘lgan huquqi, tabiiy boyliklarni asrab-avaylash hamda kelgusi avlodlar manfaatlarini ta‘minlash davlatning ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilandi.

Keyingi yillarda o‘rmonlardan foydalanish, yaylovlarni muhofaza qilish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, ekologik audit, gidrometeorologiya, organik mahsulotlar ishlab chiqarish, ichimlik suvi ta‘minoti hamda suv resurslarini boshqarish sohalarida qabul qilingan qonunlar mazkur yo‘nalishda yaxlit huquqiy tizimni shakllantirishga xizmat qildi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda ekologik qonunchilikni takomillashtirishda quyidagi yo‘nalishlar ustuvorlik kasb etdi:

- birinchidan**, atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta‘minlash;
- ikkinchidan**, iqlim o‘zgarishi oqibatlarini yumshatish va oldini olish, “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish;
- uchinchidan**, yerdan foydalanish va muhofaza qilish;
- to‘rtinchidan**, yer osti boyliklaridan foydalanish va muhofaza qilish;
- beshinchidan**, suvdan foydalanish va muhofaza qilish;
- oltinchidan**, o‘simlik dunyosidan foydalanish va muhofaza qilish;
- yettinchidan**, hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish;
- sakkizinchidan**, atmosfera havosini muhofaza qilish qonunchiligi;
- to‘qqizinchidan**, gidrometeorologiya sohasi.

Hurmatli konferensiya ishtirokchilari!

2016–2025-yillarning o'zida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida 30 ga yaqin qonun qabul qilinib, ular ekologik munosabatlarni huquqiy tartibga solishning zamonaviy tizimini yaratish uchun poydevor bo'ldi.

Jumladan, "Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida", "O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida", "O'rmon to'g'risida", "Qayta tiklanuvchi energiya manbalari to'g'risida", "Ekologik audit to'g'risida", "Gidrometeorologiya faoliyati to'g'risida", "Organik mahsulotlar to'g'risida", "Tuproqni muhofaza qilish va uning unumdorligini oshirish to'g'risida", "Ekologik ekspertiza, atrof-muhitga ta'sirni baholash va strategik ekologik baholash to'g'risida", "Issiqxona gazlarining chiqarilishini cheklash to'g'risida"gi yaxlit va yangi tahrirdagi qonunlar hamda Suv kodeksining qabul qilinishi mamlakatimizda ekologik siyosatning huquqiy asoslarini yangi bosqichga olib chiqdi.

Mazkur qonunlar nafaqat tabiiy resurslarni muhofaza qilishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirdi, balki iqlim o'zgarishiga moslashish, "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish, biologik xilma-xillikni asrash hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan davlat siyosatining huquqiy poydevorini mustahkamladi.

Bugungi kunda ekologik qonunchilikning asosiy vazifasi faqat tabiatni muhofaza qilish bilan cheklanmaydi. U investitsiya siyosatini shakllantirish, resurslardan samarali foydalanish, "yashil" texnologiyalarni rag'batlantirish, iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish hamda aholining munosib hayot sifatini ta'minlashning muhim huquqiy omiliga aylanmoqda.

Mamlakatimiz xalqaro huquqning teng huquqli subyekti sifatida bir qator xalqaro hujjatlarga qo'shildi.

Xususan:

Qonunchilik palatasi majlislarida hukumat a'zolarining Qonunchilik palatasi deputatlari savollariga javoblarini eshitish — "Hukumat soati";

davlat organlari rahbarlarining o'z faoliyati masalalari yuzasidan axborotini eshitish;

Qonunchilik palatasi tomonidan davlat organlarining mansabdor shaxslariga qonunlar va davlat dasturlarining ijrosi masalalari yuzasidan parlament so'rovi yuborish;

Qonunchilik palatasining tegishli qo'mitasi tomonidan davlat organlari rahbarlarining axborotini eshitish;

qonun hujjatlarining ijrosi holatini va huquqni qo'llash amaliyotini tegishli qo'mita tomonidan o'rganish hamda qonunosti hujjatlarining qabul qilinishi yuzasidan monitoringni amalga oshirish;

deputatlik so'rovlari yuborish va boshqa shakllarda amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Ekologik partiyasi fraksiyasi va uning deputatlari ham mazkur jarayonlarda faol ishtirok etmoqda.

2025-yil davomida Ekologik partiya fraksiyasi tashabbusi bilan ekologik masalalar yuzasidan 2 marotaba hukumat a'zolarining axboroti eshitildi va davlat organlarining mansabdor shaxslariga 3 marotaba parlament so'rovi yuborildi.

Shu bilan birga, fraksiya yig'ilishlarida sohadagi qonunlar va davlat dasturlarining ijrosi yuzasidan 13 marotaba tegishli mansabdor shaxslarning axborotlari eshitildi.

Hurmatli anjuman ishtirokchilari!

Fraksiyamiz Qonunchilik palatasi deputatlari bilan hamkorlikda kelgusida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi qonunlarni tizimlashtirish, qonunlarda huquqiy tartibga solish mexanizmlarini aniq belgilashga qaratilgan qonun loyihalari ustida ish olib bormoqda.

Jumladan:

ekologik qonunchilikni tizimlashtirish va kodifikatsiyalashga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Ekologiya kodeksini maromiga yetkazish;

"Hayvonlarni shafqatsiz munosabatdan himoya qilish to'g'risida"gi qonun loyihasini;

"Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun loyihasini yangi tahrirda;

"Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risida"gi qonun loyihasini yangi tahrirda;

"Chiqindilar to'g'risida"gi qonun loyihasini yangi tahrirda;

"Atrof-muhit monitoringi to'g'risida"gi yangi qonun loyihasini ishlab chiqish oldimizda turgan ustuvor vazifalar hisoblanadi.

Hurmatli konferensiya ishtirokchilari!

Xulosa o'rinda aytishimiz mumkinki, Yangi O'zbekistonda ekologik qonunchilikni takomillashtirish va "yashil" taraqqiyotni ta'minlash jarayonida parlament nafaqat qonun qabul qiluvchi oliy vakillik organi, balki qabul qilingan qonunlarning hayotga to'liq va samarali tatbiq etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni amalga oshiruvchi muhim konstitutsiyaviy institut sifatida ham alohida o'rin tutadi.

Ishonchim komilki, mazkur xalqaro konferensiya doirasida bildiriladigan ilmiy yondashuvlar, amaliy takliflar va ilg'or tajribalar ekologik qonunchilikni yanada takomillashtirish, o'zaro tajriba almashish hamda barqaror va "yashil" taraqqiyot maqsadlariga erishish yo'lida muhim muvaffaqiyat maydoni bo'lib xizmat qiladi.

E'tiboringiz uchun rahmat!

MUNDARIJA

AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA EKOLOGIK TA'LIM, JAMOATCHILIK ISHTIROKI VA SHAXSIY JAVOBGARLIK: 2025–2026-YILLARDAGI INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLAR TAHLILI.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich	
BMTNING BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARINI MILLIY DARAJADA AMALGA OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA USTUVOR YO'NALISHLAR.....	24
Teshaboyev To'liqin Zakirovich	
YASHIL IQTISODIYOTNI IQTISODIY VA HUQUQIY QO'LLAB-QUVVATLASH, INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....	31
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna	
TAKOMILLASHTIRISH: YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLAR VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	37
Shamsiddin Allayarov	
EKOLOGIYA SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	45
S. Sh. Utemuratova	
EKOLOGIK BARQARORLIK — YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTINING MUSTAHKAM POYDEVORI.....	49
G'afforov X. L.	
MENEJMENT VA BIZNES BOSHQARUVIDA EKOLOGIK, YONDASHUV, ESG TAMOIYILLARI, “YASHIL” STRATEGIYA VA KORPORATIV BOSHQARUV MEXANIZMLARI	58
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich	
РОЛЬ ГРУППЫ ДЕПУТАТОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ	65
Алиханов Борий Батирович Сангинов Саидрасул Сайдакпарович	
YASHIL ISLOHOTLARNI AMALGA OSHIRISH HAMDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL PARTIYALARNING GLOBAL AHAMIYATI.....	69
Qo'chqorov Islomjon Nurali o'g'li Xursanov Kamoljon Erkinjon o'g'li	
RESPUBLIKAMIZDA EKOLOGIK SIYOSAT VA XAVFSIZLIK MASALALARI.....	73
Raximov Oybek Raimovich Xofizov Baxriddin Turdievich	
AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA JAMOATCHILIK ISHTIROKI VA TA'LIM IMKONIYATLARI (STEAM YONDASHUVI MISOLIDA).....	76
N. Matkarimova	
O'ZBEKISTONDA YOSHLAR PARLAMENTINI MUHIM DEMOKRATIK INSTITUT SIFATIDA SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI VA ISTIQBOLDAGI REJALAR.....	80
Abdullayev Muxammadqodir Mashxur o'g'li Xushvaqtov Feruzbek Iloxom o'g'li	
СОТРУДНИЧЕСТВО ПАРЛАМЕНТА УЗБЕКИСТАНА С ННО В ПОВЫШЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ	83
Сангинов Саидрасул Сайдакпарович	
OROLBO'YI MINTAQASIDA «SUV IQTISODIYOTI» VA «YASHIL OBLIGATSIYALAR» (GREEN BONDS) TIZIMINI YANADA RIVOJLANTIRISHDA PARLAMENT NAZORATI VA QONUNCHILIK MEXANIZMLARI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	87
Otamuratov Oybek Baxtiyorovich	

INKLYUZIV YONDASHUV ASOSIDA EKOLOGIK TARBIYANI TASHKIL ETISHNING IJTIMOY PEDAGOGIK IMKONIYATLARI	93
Xodjayeve Mohira Mirzahmadovna	
KORXONALARNING BARQAROR RIVOJLANISH TIZIMIDA EKOLOGIK VA IJTIMOY KO'RSATKICHLAR AUDITI.....	97
Akbarov Azizbek Abdusattarovich	
O'ZBEKISTONDA XALQARO BIZNESNING BARQAROR RIVOJINI TA'MINLASHDA MARKETING VA YASHIL INNOVATSIYALARNING ROLI VA AHAMIYATI.....	103
Sayfullayeva Nigora Fayzulla qizi	
TOZA HUDUDDAN YASHIL TAFAKKURGA — EKOLOGIK ISLOHOTLARNING AMALIY NATIJALARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	107
Alimardonova Z. M.	
SUV RESURLARIDAN OQILONA FOYDALANISH — BARQAROR TARAQQIYOT OMILI	111
Jo'rayev Komiljon Begmonovich	
Xudoyqulov Avloqul Nurmanovich	
IQLIM O'ZGARISHIGA MOSLASHISH SHAROITIDA SHAHAR VA SANOAT HUDUDLARINI «YASHIL» ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY KAFOLATLARI	114
Berdiqulova Munira Faxriddin qizi	
EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA XALQARO HUQUQIY STANDARTLARNI O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIGA IMPLEMENTATSIYA QILISH: XALQARO MAJBURIYATLAR IJROSI USTIDAN PARLAMENT NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	118
Egamberdiyeva Sevara Baxodir qizi	
EKOLOGIK MASALALARDA PARLAMENTLARARO HAMKORLIK VA XALQARO TAJRIBA ALMASHINUVI	123
Ergasheva Nodira Toxir qizi	
IQLIM O'ZGARISHIGA MOSLASHUV SIYOSATIDA FARG'ONA VILOYATINING YEROSTI SUVLARI MONITORINGI.....	127
Abdulxayev Zoxidjon	
O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA PARLAMENT NAZORATINING NATIJADORLIGI: INSTITUTSIONAL MEZONLAR.....	132
Saburova Juldizxan Axmetovna	
O'ZBEKISTONDA IQLIM O'ZGARISHINING AMUDARYO HAVZASI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI SUV RESURLARI HAMDA QISHLOQ XO'JALIGIGA TA'SIRI	137
Mamadiyarov Dilshod Uralovich	
Xodjiyev Alisher Kuldashevich	
IQLIM O'ZGARISHINING ZAYTUN NAVLARINING GULLASHIGA TA'SIRI.....	140
Yormatova D.Y.	
Xaydarkulov S.	
BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARINI AMALGA OSHIRISHDA PARLAMENT NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH	143
Jo'rayeva Shahina Narzullayevna	
IQLIM MUAMMOLARI VA ULARNI YUMSHATISHGA DOIR AMALIY YECHIMLAR.....	146
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
Qodirova Shahnoza Ziyodulloyevna	
YASHIL BELBOG'LAR NEGA KERAK?.....	149
Yormatova Dilorom Yormatovna	
MAMLAKATIMIZDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA PARLAMENTNING ROLI: XOTIN-QIZLAR ISHTIROKI VA JAMOATCHILIK NAZORATI.....	154
Sharipova Diyora Botirovna	

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA EKOLOGIK MADANIYAT VA KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	158
Toshturdiyev Nurbek Nurali o'g'li Hakimova Mahbuba	
EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYANI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLARNING AHAMIYATI.....	163
Qutlymuratov Baxitbay Xojabayevich	
ARASTUNING ONG VA TABIAT HAQIDAGI TA'LIMOTINING SHARQ FALSAFASIGA TA'SIRI.....	166
Umaraliyeva Gulchexra Baxodirjonovna	
ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕГРИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ESG-ТРАНСФОРМАЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВОЧНОЙ ИНДУСТРИИ: ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ И ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ.....	169
Ташпулатов Дильмурад Рустамович	
TALABA-YOŠHLARDA EKOLOGIK-HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTIONAL MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	172
Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li	
MINTAQAVIY EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA O'RMON FONDI IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH HAMDA PARLAMENT NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	177
Egamberdiyev Shaxzod Baxodir o'g'li	
MARKAZIY O'ZBEKISTON SUV QUSHLARI GELMINTOFAUNASINING HUDUDLAR KESIMIDA TAQSIMLANISHI	182
Soliyeva Gulnoza Daniyarovna	
ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОЛУЧЕНИЯ ТОФУ ИЗ СОЕВОГО МОЛОКА С ПРИМЕНЕНИЕМ РАЗЛИЧНЫХ КОАГУЛЯНТОВ И ОЦЕНКА ЕГО КАЧЕСТВА	185
Ш. А. Ишниязова Д. Нурвафаева К. О. Додаев	
PARIJ IQLIM BITIMI VA BRM 13-MAQSADINI AMALGA OSHIRISHDA PARLAMENT DIPLOMATIYASI: XALQARO MAJBURIYATLARNING MILLIY QONUNCHILIKKA INTEGRATSIYASI.....	188
Abdullayeva Shahlo Shokir qizi Muitov Davron Sabirovich	
FOND BOZORIDA INVESTORLARNING INVESTITSION XULQ-ATVORINI TAKOMILLASHTIRISHDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNING AHAMIYATI	193
Karimova Nurjahan Olim qizi	
EKOLOGIK MADANIYAT — KELAJAK OLDIDAGI MAS'ULIYAT: AHOLINING EKOLOGIK ONGINI YUKSALTIRISHDA TA'LIM VA TARBIYANING O'RNI.....	197
Rustamova M. M.	
O'ZBEKISTON SHAHARLARIDA KO'KALAMZORLASHTIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI: EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA DAVLAT SIYOSATI VA PARLAMENTNING ROLI.....	200
Asomxonova Rayxonaxon Xolova Shoxista Abduvositovna	
O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHDA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING O'RNI.....	204
Dadaboyev Husanboy G'ofurovich	
YOŠHLARDA EKOLOGIK VATANPARVARLIK HISSINI SHAKLLANTIRISHNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARI	210
Oripov Ahmadjon Muhammadjonovich	

IQLIM O'ZGARISHI VA «YASHIL» IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY MAJLISINING HUQUQIY HAMDA INSTITUTIONAL FAOLIYATI.....	214
Raxmanov A. M.	
TOG'-KON FAOLIYATINING EKOLOGIK TA'SIRINI BAHOLASH VA KAMAYTIRISHNING ILMIY ASOSLARI	217
Abduniyazov Xusan	
IQLIM O'ZGARISHI VA SUV TANQISLIGI.....	222
Xushvaqтова X. S.	
EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISHDA PARLAMENT VA FUQAROLIK JAMIYATI HAMKORLIGI: IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLIL.....	226
Alikulov Xusniddin Akbarovich	

EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISHDA PARLAMENT VA FUQAROLIK JAMIYATI HAMKORLIGI: IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLIL

Alikulov Xusniddin Akbarovich
Soliq oliy maktabi Ijtimoiy-gumanitar fanlar
kafedrası dotsenti, f.f.f.d. (PhD)
ORCID: 0009-0003-8983-0392

Annotatsiya. Mazkur tezisda ekologik madaniyatning qadriyaviy va institutsional tabiati ijtimoiy-falsafiy jihatdan o'rganilgan. Parlament va fuqarolik jamiyati hamkorligining ekologik ongni fuqarolik mas'uliyati hamda amaliy ishtirokka aylantirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Milliy va xorijiy manbalar qiyosiy tahlil etilgan. Ekologik adolat, avlodlararo mas'uliyat va deliberativ vakillik tamoyillariga tayangan konseptual model asoslangan. Hamkorlikni ochiqlik, inklyuzivlik, dalillilik va teskari aloqa mezonlari asosida takomillashtirishga doir ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: ekologik madaniyat, ekologik fuqarolik, parlament, fuqarolik jamiyati, jamoatchilik ishtiroki, deliberatsiya, parlament nazorati, ekologik ta'lim, ijtimoiy mas'uliyat, barqaror rivojlanish.

Abstract. This thesis examines the value-based and institutional nature of environmental culture from a socio-philosophical perspective. It analyzes the potential of cooperation between Parliament and civil society to transform environmental awareness into civic responsibility and practical participation. National and international sources are comparatively analyzed. A conceptual model based on the principles of environmental justice, intergenerational responsibility, and deliberative representation is substantiated. Scientific and practical proposals are put forward to improve cooperation based on the criteria of transparency, inclusiveness, evidence-based decision-making, and feedback.

Keywords: environmental culture, ecological citizenship, Parliament, civil society, public participation, deliberation, parliamentary oversight, environmental education, social responsibility, sustainable development.

Аннотация. В тезисе социально-философски исследована ценностная и институциональная природа экологической культуры. Проанализированы возможности взаимодействия парламента и гражданского общества по трансформации экологического сознания в гражданскую ответственность и практическое участие. Проведён сравнительный анализ национальных и зарубежных источников. Обоснована концептуальная модель, основанная на принципах экологической справедливости, межпоколенческой ответственности и делиберативного представительства. Выдвинуты научно-практические предложения по совершенствованию взаимодействия на основе критериев открытости, инклюзивности, доказательности и обратной связи.

Ключевые слова: экологическая культура, экологическое гражданство, парламент, гражданское общество, общественное участие, делиберация, парламентский контроль, экологическое образование, социальная ответственность, устойчивое развитие.

KIRISH

Ekologik muammolar, avvalo, inson va tabiat munosabatlarini tartibga soluvchi qadriyatlar tizimini qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. Tabiatga asosan iqtisodiy resurs sifatida yondashish ekologik zararlarning rivojlanish jarayonidagi ikkilamchi oqibat sifatida qabul qilinishiga olib kelishi mumkin. Ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan esa masala resurs yetishmovchiligidangina iborat emas: kim ekologik ne'matlardan foydalanishi, zarar kim zimmasiga tushishi, hozirgi avlod kelajak avlodlar nomidan qay darajada qaror qabul qilishi kabi adolat masalalari yuzaga chiqadi. Demak, ekologik barqarorlik texnologik modernizatsiya bilan bir qatorda jamiyatning tabiat, farovonlik va mas'uliyat haqidagi tasavvurlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

Ekologik madaniyatni maishiy tozalik yoki tejamkorlik odatlariga tenglashtirish uning mohiyatini toraytiradi. Madaniyat inson xulqiga ma'no beruvchi qadriyatlar, me'yorlar va institutlar birligidir; shu sababli ekologik madaniyat ham bilim, e'tiqod va kundalik xatti-harakatdan tashqari, fuqaroning umumiy ekologik manfaatni shakllantirishdagi subyektivligini qamrab oladi. Bunda asosiy falsafiy ziddiyat xususiy mas'uliyat bilan ommaviy

mas'uliyat o'rtasida namoyon bo'ladi: fuqaro ekologik jihatdan mas'ul xulq ko'rsatishi mumkin, biroq u qarorlar mazmuniga ta'sir eta olmasa, ekologik mas'uliyat siyosiy va institutsional darajaga ko'tarilmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 49-moddasi qulay atrof-muhit va uning holati to'g'risidagi ishonchli axborotni inson huquqi sifatida mustahkamlagan [1]. "Parlament nazorati to'g'risida"gi va "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi qonunlar hisobdorlikning institutsional shakllarini belgilagan [2], [3]. Biroq huquqning mavjudligi uning ijtimoiy voqelikka aylanganini anglatmaydi. Huquqiy imkoniyat amaliy ishtirok, asoslantirilgan jamoatchilik fikri va davlat organlarining javob qaytarish majburiyati bilan birlashgandagina ekologik madaniyatning institutsional mazmuni shakllanadi.

Milliy tadqiqotlarda ekologik madaniyat ta'lim, tarbiya va mahalla bilan bog'liq holda tahlil qilingan. S. A. Azamova "ekologik shaxs" shakllanishini davlat, ta'lim, oila va mahalla hamkorligi bilan asoslagan [6]; A. U. Ashurov mahalladagi jamoatchilik ekologik nazoratining ijtimoiy-madaniy omillarini ochib bergan [7]. Xorijiy adabiyotlarda ekologik fuqarolik adolat, burch va siyosiy ishtirok kategoriyalari orqali talqin qilingan [8], ekologik ta'lim esa bilim, kompetensiya va jamoaviy harakat birligi sifatida konseptualashtirilgan [9]. Shunga qaramay, parlament vakilligi bilan fuqarolik ekologik subyektligining o'zaro aloqasi alohida ijtimoiy-falsafiy muammo sifatida yetarlicha tizimlashtirilmagan.

Maqolaning maqsadi ekologik madaniyatni yuksaltirishda parlament va fuqarolik jamiyati hamkorligining aksiologik, legitimlikka oid va institutsional mazmunini ochishdan iborat. Tadqiqotda quyidagi savol markaziy o'rin egallagan: parlamentning umumiy majburiy me'yor yaratish vakolati fuqarolik jamiyatining hayotiy tajribasi, tanqidiy fikri va jamoatchilik nazorati bilan qanday uyg'unlashganda ekologik qadriyatlar deklarativ tamoyil sifatida qolmay, barqaror ijtimoiy amaliyotga aylanadi?

Tadqiqot nazariy-tahliliy xususiyatda olib borilgan. Manbalar 50/50 nisbatda tanlangan: yettita mahalliy manbaga konstitutsiyaviy va qonunchilik hujjatlari, ekologik siyosat konsepsiyalari hamda ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlar; yettita xorijiy manbaga retsenziyalangan maqolalar, meta-tahlil va xalqaro tashkilotlarning birlamchi metodik hujjatlari kiritilgan. Tanlovda manbaning mavzuga bevosita aloqadorligi, tekshirilishi va konseptual yangiligi mezon qilib olingan.

Metodologik asosni dialektik, aksiologik, germenevtik, tizimli-funksional va institutsional yondashuvlar tashkil etgan. Dialektik tahlil ekologik huquq va burch, individual tanlov va kollektiv mas'uliyat, vakillik va bevosita ishtirok o'rtasidagi ziddiyatli birlikni ochishga xizmat qilgan. Aksiologik yondashuv tabiatning qadri, ekologik adolat va avlodlararo mas'uliyatni baholash imkonini bergan. Germenevtik tahlil esa huquqiy me'yorlarning matni bilan ularning ijtimoiy mazmuni o'rtasidagi farqni aniqlashga yo'naltirilgan.

Normativ hujjatlar kontent-tahlili orqali "axborot", "ishtirok", "nazorat", "hisobdorlik" va "ekologik ta'lim" kategoriyalarining o'zaro bog'lanishi o'rganilgan. Xorijiy manbalar ishtirokning soni emas, uning qaror mazmuniga ta'siri va legitimlik hosil qilish imkoniyati nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Jumladan, 305 ta holatni qamrab olgan meta-tahlil manfaatdor tomonlar ishtirokining ekologik boshqaruv natijalariga ta'sirini baholash uchun daliliy asos sifatida olingan [10].

Maqolada yangi empirik so'rov natijalari keltirilmagan. Shu sababli natijalar statistik sababiyat haqidagi hukm sifatida emas, normativ-huquqiy materiallar va ilmiy qarashlar sintezidan hosil qilingan konseptual xulosalar sifatida talqin etilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil ekologik madaniyatning uch sathli tuzilishini ko'rsatgan. Kognitiv-qadriyaviy sath ekologik bilim, tabiatning o'ziga xos qadri va avlodlararo adolatni; xulqiy-amaliy sath kundalik tanlov va jamoaviy harakatni; institutsional-fuqarolik sathi esa axborot olish, muhokama, tashabbus va nazorat imkoniyatlarini qamrab olgan. Ularning birligi buzilganda bilim passiv xabardorlikka, xulq qisqa muddatli odatga, institut esa qadriyaviy mazmundan xoli tartibga aylangan.

Ekologik madaniyatning ichki ziddiyati "bilish" va "ta'sir eta olish" o'rtasida aniqlangan. Tabiatga ehtiyotkor munosabatni anglash bilan birga, ekologik qarorlar mazmuniga ta'sir ko'rsatish imkoniyatining mavjudligi shaxsning ekologik faolligini yanada to'liq namoyon etadi. Ayni paytda jamoatchilik ishtirokisiz ishlab chiqilgan mukammal huquqiy norma ham ijtimoiy legitimlikka to'liq ega bo'lmaydi. Shundan kelib chiqib, ekologik madaniyat fuqaroning tabiatga munosabatigina emas, uning umumiy manfaatni muhokama qilish va asoslash qobiliyati sifatida talqin qilingan.

Parlamentning roli ma'muriy buyruq berishdan ko'ra kengroq — u ekologik qadriyatlarni ommaviy me'yorga aylantiruvchi institut sifatida namoyon bo'lgan. Qonun qaysi ekologik manfaat umumiy manfaat deb tan olinishini, parlament muhokamasi esa bu tanlovning ommaviy asoslarini belgilagan. Shu ma'noda, parlament ekologik siyosatning faqat huquqiy emas, ma'naviy maydonini ham shakllantirgan. Fuqarolik jamiyati bilan uzviy aloqa ushbu me'yorlarning hayotiy tajriba va amaliy ehtiyojlar bilan uyg'unlashishiga xizmat qiladi.

Fuqarolik jamiyati rasmiy siyosat bilan kundalik hayot dunyosi o'rtasidagi vositachi makon sifatida

baholangan. Mahalla, nodavlat notijorat tashkilotlari, ilmiy hamjamiyat, ommaviy axborot vositalari va tashabbuskor guruhlar ekologik zararning abstrakt ko'rsatkichlarini insoniy tajriba tiliga o'g'irgan. Ularning falsafiy ahamiyati shundaki, ular "umumiy manfaat"ning tayyor ta'rifini qabul qilmaydi, balki kimning manfaati e'tibordan chetda qolganini ko'rsatib, uni qayta muhokama qilish imkonini yaratadi.

Tadqiqot natijasida hamkorlikning to'rt o'lchovli normativ-deliberativ modeli asoslangan. Birinchi — normativ-qadriyaviy o'lchovda parlament huquq va burch chegaralarini belgilagan, fuqarolik jamiyati esa ularning adolat va real ehtiyojlarga muvofiqligini baholagan. Ikkinchi — deliberativ-vakillik o'lchovida manfaatlar shunchaki sanab o'tilmagan, balki dalillar orqali yuzlashtirilgan. Deliberatsiya fikr yig'ish emas, qarorning barcha uchun tushunarli va tanqidga ochiq sabablarini shakllantirish jarayoni sifatida talqin qilingan.

Uchinchi — nazorat va teskari aloqa o'lchovida parlament nazorati siyosiy-huquqiy bahoni, jamoatchilik monitoringi esa qarorlarning kundalik hayotdagi oqibatlarini ifodalagan. To'rtinchi — ma'rifiy-safarbarlik o'lchovida ekologik bilim tayyor axborotni qabul qilishdan umumiy muammoni anglash va birgalikda harakat qilishga o'tgan. Shu asosda ekologik fuqarolik parlament va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi vositachi kategoriya sifatida aniqlangan: u huquqdan foydalanish, burchni anglash va umumiy ekologik manfaatni asoslash birligini bildirgan [8], [9].

O'zbekistonda ushbu modelning huquqiy asoslari mavjudligi aniqlangan. Jamoatchilik muhokamasi, eshituvi, monitoringi va ekspertizasi qonunchilikda nazarda tutilgan [3]; atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasi strategik yo'nalishlarni belgilagan [4]; ekologik ta'lim konsepsiyasi esa davlat va ta'lim institutlari hamkorligini ko'zda tutgan [5]. Biroq institutning mavjudligi uning mazmunli ishlashiga teng emas. Ishtirok natijasining qarorga qay tarzda ta'sir etgani ochiqdanmasa, huquqiy shakl bilan ijtimoiy mazmun o'rtasida uzilish saqlanib qoladi.

Hamkorlik sifatini baholashning besh mezonini ishlab chiqilgan: ochiqlik, inklyuzivlik, dalillilik, uzluksizlik va javob qaytarish. Bu mezonlar miqdoriy faollikdan ko'ra ishtirokning ma'naviy-siyosiy sifatini ifodalagan. Xususan, javob qaytarish jamoatchilik fikrini eshitilgan ovozdan tan olingan dalilga aylantiradi; inklyuzivlik ekologik zararni ko'proq his qiladigan, ammo manfaatlarini ifodalash imkoniyati nisbatan cheklangan guruhlarining umumiy muhokamadagi ishtirokini ta'minlaydi; uzluksizlik maslahatlashuv jarayonining alohida tadbirlar bilan cheklanmay, barqaror institutsional munosabatga aylanishiga xizmat qiladi.

Natijalar ekologik madaniyatni targ'ibot samarasi sifatida tushunishning cheklanganligini ko'rsatgan. Ekologik targ'ibot mas'uliyatli xulqni shakllantirishga xizmat qiladi, biroq uning samaradorligi fuqarolarning qarorlarni muhokama qilish va ularga munosabat bildirish imkoniyatlari bilan uyg'unlashganda yanada ortadi.

Bunday sharoitda fuqaroning mas'uliyatli xulqi shakllanishi mumkin, ammo uning faol fuqarolik va axloqiy ishtiroki yetarli darajada namoyon bo'lmasligi ehtimoli mavjud. Ekologik madaniyatning haqiqiy mezonini faqat xulqiy intizom emas, balki umumiy manfaatni anglab, uning mazmunini ommaviy muloqotda asoslay olishdir.

Mazmunli ishtirok masalasi legitimlik kategoriyasi bilan bevosita bog'liq. Qaror qonuniy tartibda qabul qilingan bo'lishi mumkin, ammo ta'sir ko'radigan guruhlarining dalillari eshitilmagan bo'lsa, uning ijtimoiy legitimligi zaiflashadi. Ma'noli ishtirokning normativ mezonlari bo'yicha tadqiqotlarda ham fuqaroga real ta'sir imkonini bermaydigan formal maslahatlashuv demokratik legitimlikni mustahkamlamasligi asoslangan [11]. Shu sababli parlament muhokamasi tayyor qarorni taqdim etish bilangina cheklanmay, uning asoslarini manfaatdor tomonlar ishtirokida takomillashtirish maydoni bo'lishi lozim.

Newig va hammualliflarining meta-tahlili ishtirok ekologik boshqaruv natijalariga ko'pincha ijobiy ta'sir ko'rsatishini, ayniqsa, ishtirokchilarga real ta'sir imkoniyati berilganda natija barqarorroq bo'lishini ko'rsatgan [10]. Biroq bu tajribani mexanik ko'chirish emas, uning falsafiy tamoyilini o'zlashtirish muhim: fuqaro bilim manbai va dalil egasi sifatida tan olinishi kerak. Bunday yondashuv parlament vakilligiga zid emas, aksincha, uni jamiyatning hayotiy tajribasi bilan boyitishga xizmat qiladi.

Ekologik adolat parlament vakilligining vaqt va makon chegaralarini kengaytiradi. Ekologik zarar hududlar va ijtimoiy guruhlariga teng taqsimlanmaydi; kelajak avlodlar esa hozirgi siyosiy jarayonda bevosita ovozga ega emas. Demak, vakillik faqat bugungi saylovchining mavjud talabini ifodalashdan iborat bo'lolmaydi. Parlament muhokamasi ekologik xavfga ko'proq duch kelgan guruhlar hamda kelajak avlodlarning ifodalanmagan manfaatlarini ham normativ jihatdan "hozirgi" qarorga kiritishi zarur.

O'zbekiston sharoitida mahalla kundalik ekologik tajriba bilan umumdavlat siyosatini bog'lovchi ijtimoiy makon bo'la oladi. Mahallaning ekologik monitoring, ma'rifat va muvofiqlashtirish imkoniyatlari milliy tadqiqotlarda asoslangan [7]. Biroq mahalla faqat qarorni tushuntiruvchi quyi bo'g'in sifatida qolsa, hamkorlik bir tomonlama tus oladi. Uning kuzatuvlari parlament eshituvlari, nazorat savollari va qonun loyihalarining ta'sir tahliliga kiritilganda, mahalla ekologik siyosatning bilim va baholash subyektiga aylanadi.

Ekologik ta'lim ham tayyor bilimni uzatishdan ekologik subyektini shakllantirishga o'tishi zarur. Ekologik shaxsning ta'lim, oila va mahalla uyg'unligida shakllanishi milliy tadqiqotlarda asoslangan [6]. Ushbu jarayonga parlamentning ochiq ma'lumotlari, eshituv materiallari va jamoatchilik monitoringi kiritilsa, ta'lim mavhum ekologik chaqiriqdan real fuqarolik amaliyotiga yaqinlashadi. Bunda o'quvchi yoki talaba siyosatning tayyor

iste'molchisi emas, muammoni dalil asosida talqin qiluvchi bo'lajak fuqaro sifatida shakllanadi.

Raqamli platformalar ishtirok imkoniyatini kengaytiradi, lekin ko'p fikr yig'ilishini deliberatsiya bilan tenglashtirish mumkin emas. Murakkab hujjat tili, raqamli tengsizlik va teskari aloqaning yo'qligi onlayn ishtirokni yangi formalizmga aylantirishi mumkin. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (Organisation for Economic Co-operation and Development — OECD) tavsiyalarida maqsadni belgilash, manfaatdor tomonlarni aniqlash, mos usulni tanlash, natijani qaytarish va jarayonni baholash yaxlit sikl sifatida ko'rsatilgan [12]. Mazkur sikl ekologik qonun loyihalari muhokamasiga moslashtirilganda, raqamli vosita maqsad emas, asoslanirilgan muloqot infratuzilmasiga aylanadi.

Parlament faoliyatini Barqaror rivojlanish maqsadlari (Sustainable Development Goals — SDGs) bilan uyg'unlashtirish ekologik qadriyatlarni alohida kompaniyalardan tizimli siyosatga olib o'tadi. Parlamentlararo Ittifoq qo'llanmasida qonun loyihalarini maqsad, indikator, ta'sir va manfaatdor tomonlar nuqtayi nazaridan tekshirish tavsiya etilgan [13]. Orxus konvensiyasida mustahkamlangan ekologik axborotga ega bo'lish, qarorlarda ishtirok etish va odil sudlovga erishish tamoyillari esa ekologik demokratiyaning o'zaro bog'liq me'yoriy uchligini ifodalagan [14].

Tadqiqotning cheklovi parlament va fuqarolik jamiyati hamkorligining amaldagi holati empirik jihatdan o'lchanmaganida ko'rinadi. Taklif etilgan model nazariy-normativ sintez mahsuli bo'lib, keyingi tadqiqotlarda parlament eshituvlari, jamoatchilik muhokamalari va ekologik qarorlarning hududiy ta'siri sifat hamda miqdoriy usullar yordamida sinovdan o'tkazilishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlil ekologik madaniyatni shaxsiy xulq me'yorlari yig'indisi emas, balki tabiatning qadri, ekologik adolat, fuqarolik subyektligi va institutlar hisobdorligini birlashtiruvchi jamiyat sifati sifatida talqin qilish zarurligini ko'rsatgan. Parlament ekologik qadriyatlarga umummajburiy mazmun bersa, fuqarolik jamiyati ushbu mazmunni hayotiy tajriba va tanqidiy muloqot bilan boyitadi. Ularning hamkorligini quyidagi ilmiy-amaliy yo'nalishlarda rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hamda Orxus konvensiyasi tamoyillariga tayangan "ekologik deliberatsiya sikli" joriy etilishi lozim. Har bir muhim ekologik qonun loyihasi bo'yicha muammo va muqobil variantlar oldindan e'lon qilinishi, ta'sir ko'radigan guruhlar ishtirokida ochiq eshituv o'tkazilishi, tushgan takliflarning qabul qilinishi yoki rad etilishi yuzasidan asoslanirilgan javoblar matritsasi e'lon qilinishi zarur. Bu mexanizm maslahatlashuvni rasmiy tadbirdan ommaviy asoslash jarayoniga aylantiradi.

Ikkinchidan, qonun loyihalari va parlament nazorati materiallariga Barqaror rivojlanish maqsadlariga muvofiqlik hamda ekologik adolat ekspertizasi kiritilishi kerak. Ekspertizada qarorning atrof-muhitga umumiy ta'siridan tashqari, hududlar, ijtimoiy guruhlar va kelajak avlodlar manfaatlariga ta'siri ham baholanishi lozim. Shu tariqa parlament vakilligi bugungi ko'pchilik manfaatini ifodalash bilangina cheklanmay, manfaatlarini ifodalash imkoniyati cheklangan guruhlar hamda kelajak avlodlar ehtiyojlarini ham hisobga oladi.

Uchinchidan, parlament qo'mitalari huzurida olimlar, mahalla vakillari, nodavlat notijorat tashkilotlari va yoshlar ishtirokidagi doimiy ekologik fuqarolik platformalarini tashkil etish maqsadga muvofiq. Platformalar bir martalik maslahat organi emas, balki muammoni aniqlash, ma'lumotni tekshirish, muqobil yechimlarni baholash va ijroni kuzatishning uzluksiz mexanizmi sifatida ishlashi kerak. Ularning xulosalari parlament eshituvlari va nazorat qarorlariga ilova qilinishi lozim.

To'rtinchidan, ekologik ochiq ma'lumotlar parlament nazorati, ta'lim va fuqarolik monitoringini bog'laydigan yagona daliliy maydonga aylantirilishi zarur. Havo, suv, chiqindi va yashil hududlar haqidagi ma'lumotlar tushunarli formatda e'lon qilinib, oliy ta'lim muassasalari, ilmiy tashkilotlar va fuqarolik tashabbuslari tomonidan tekshiriladigan loyihalarda qo'llanishi kerak. Bunday yondashuv fuqaroni tayyor axborot iste'molchisidan bilim yaratish va baholash subyektiga aylantiradi.

Beshinchidan, parlament va fuqarolik jamiyati hamkorligi tadbirlar soni bilan emas, ochiqlik, inklyuzivlik, dalillilik, uzluksizlik va javob qaytarish mezonlari bo'yicha har yili baholanishi lozim. Natijalar ochiq hisobot shaklida e'lon qilinib, keyingi yilgi qonun ijodkorligi va nazorat rejasiga bog'lanishi kerak. Mazkur mexanizm ekologik madaniyatning davriy targ'ibotdan barqaror demokratik amaliyotga o'tishiga xizmat qiladi hamda jamoatchilik ishtirokining amaliy ahamiyati va qarorlar mazmuniga ta'sirini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: 2023-yil 30-aprelda o'tkazilgan O'zbekiston Respublikasi referendumida umumxalq ovoz berish orqali qabul qilingan. 49-modda // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/6445145> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
2. O'zbekiston Respublikasining "Parlament nazorati to'g'risida"gi Qonuni: 2016-yil 11-aprel, O'RQ-403-son //

- Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/2929477> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
3. O'zbekiston Respublikasining "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonuni: 2018-yil 12-aprel, O'RQ-474-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/3679092> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
 4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni: 2019-yil 30-oktabr, PF-5863-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/4574008> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
 5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida Ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori: 2019-yil 27-may, 434-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/4354743> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
 6. Azamova, S. A. Ekologik globallashtirish sharoitida O'zbekiston umumta'lim maktablari o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish zaruriyati: falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati / S. A. Azamova. — Buxoro, 2024. — 52 b.
 7. Ashurov, A. U. O'zbekiston mahallalarida jamoatchilik ekologik nazoratini amalga oshirishning ijtimoiy-madaniy omillari: ijtimoiy-falsafiy tahlil: 09.00.04 — Ijtimoiy falsafa ixtisosligi bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi himoyasi haqida e'lon / A. U. Ashurov // O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi. — URL: <https://oak.uz/pages/18692> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
 8. Dobson, A. Environmental Citizenship: Towards Sustainable Development / A. Dobson // Sustainable Development. — 2007. — Vol. 15, No. 5. — P. 276–285. — DOI: 10.1002/sd.344.
 9. Hadjichambis, A. Ch. Introduction to the Conceptualisation of Environmental Citizenship for Twenty-First-Century Education / A. Ch. Hadjichambis, P. Reis // Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education / ed. by A. Ch. Hadjichambis [et al.]. — Cham: Springer, 2020. — P. 1–14. — DOI: 10.1007/978-3-030-20249-1_1.
 10. Newig, J. Does Stakeholder Participation Improve Environmental Governance? Evidence from a Meta-Analysis of 305 Case Studies / J. Newig, N. W. Jager, E. Challies, E. Kochskämper // Global Environmental Change. — 2023. — Vol. 82. — Art. 102705. — DOI: 10.1016/j.gloenvcha.2023.102705.
 11. Ryan, M. Developing Normative Criteria for Meaningful Citizen Participation and Deliberation in Environmental Policy / M. Ryan, E. Giesbers, R. Heffernan [et al.] // Innovation: The European Journal of Social Science Research. — 2024. — Vol. 37, No. 3. — P. 794–831. — DOI: 10.1080/13511610.2023.2217520.
 12. OECD Guidelines for Citizen Participation Processes. — Paris: OECD Publishing, 2022. — DOI: 10.1787/f765caf6-en. — URL: <https://doi.org/10.1787/f765caf6-en> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
 13. SDG-Informed Legislative Scrutiny: A Toolkit for Parliaments / Inter-Parliamentary Union. — Geneva: Inter-Parliamentary Union, 2025. — URL: <https://www.ipu.org/file/20917/download> (murojaat sanasi: 21.07.2026).
 14. Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters: Aarhus Convention / United Nations Economic Commission for Europe. — Aarhus, 1998. — URL: <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/introduction> (murojaat sanasi: 21.07.2026).

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Maqsudov Hasan

2026. № 4-maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

